

СТАНОВИШЕ

относно дисертационния труд „Науката в съвременното общество на знанието: роля, статус и социални функции“

Автор: доц. д-р Людмила Иванчева, Институт за изследване на обществата и знанието,
Българска академия на науките
от проф. д-р Борислав Вълчев Тошев, дхн,
Софийски университет „Св. Кмимент Охридски“

Научната/образователната политика и управление е самостоятелна научна област, представена чрез авторитетни международни научни списания, например *Research Policy* (Elsevier), *Minerva* (Springer), *Higher Education* (Springer). За съжаление тази научна област не е добре позната на българските академични среди и на обществените фактори, отговорни за формирането на българската научна и образователна политика. Присъствието на български автори по тази проблематика в международната научна периодика е повече от символично. Разбира се български публикации и книги по тези теми има, но няма индикации, че те влияят съществено при вземането на отговорните решения за развитието на българския научен сектор. Между причините за това неблагоприятно обстоятелство са следните две: (1) българските публикации в голямата си част са в маргинални литературни източници, които не са представени в световните вторични литературни източници (второто ниво на световната система за научно публикуване) и затова те остават незабелязани от специалистите в областта на научната политика и управление; (2) българските „монографии“ по темата, противно на световната практика за публикуване в авторитетни научни издателства, които имат научен капацитет, осигуряват анонимни и независими рецензенти за оценка на това, което им се предлага за публикуване, и водят активна политика за популяризиране на своите издания сред световната академична общност, се появяват в малки тиражи в случайни издателства или печатни бази, така че са обречени да останат незабелязани от по-широки обществени кръгове.

Прегледът на тази специализирана българска литература разкрива и един нейн съществен съдържателен дефект: най-често тези източници имат характера на описание на

моментното състояние на българската научна система чрез събиране на статистически данни, представени в таблици и графики, а използваната методология често се ограничава в проведени интервюта с ръководни и редови членове на академичните състави. Тези текстове са обременени с описание на български или международни политически документи, които по стара българска традиция се разглеждат като основополагащи (всъщност тези документи са с временен характер и тяхното присъствие в научни текстове има смисъл само, ако се анализира еволюцията на политическите идеи за развитието на науката и и образованието).

На този фон внимателният преглед на дисертационния труд на г-жа Людмила Иванчева, въпреки наличието на някои недостатъци, излишни текстове и неуместни рецидиви от минали практики, ме изпълва с оптимизъм. Подобно впечатление имам и от книгата на г-жа Иванчева „Общество на знанието“ или науката в нов социален контекст, която в голяма степен включва съдържанието на нейния дисертационен труд. Тази книга, обаче, е отпечатана в издателството на Техническия университет в София – непрофилирано в областта на научната политика издателство, което не вещае особено добра съдба на книгата.

Людмила Иванчева (р. 1959 г.) е завършила специалността „Прецизна техника и уредостроене“ в Техническия университет в София (1983 г.). Тя е получила образователната и научна степен „доктор“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1997 г.) за дисертационния труд „Приложение на математически изследователски методи в библиотекознанието“. Сега тя е с академична длъжност „доцент“ в Секцията „Общество на знанието: наука, образование и иновации“ в Института за изследване на обществата и знанието при Българската академия на науките.

Дисертацията на г-жа доц. Иванчева е структурирана в четири основни глави. Към основния текст са добавени и няколко приложения. Авторефератът на дисертацията в основни линии отразява съдържанието на дисертацията. Идеите на автора по тези теми се съдържат почти в непроменен вид и в посочената по-горе книга. Мога да приема и претенциите на доц. Иванчева за съдържашите се в нейната дисертация научни приноси.

Описанието на еволюцията на представите за социалната роля на науката несъмнено представлява интерес за хората, които се занимават с управление на науката. Динамиката в развитието на световната наука след преодоляването на блоковото разделение на света е особено ускорена като възникват явления, които в миналото не са имали своите ярки проявления.

По мое мнение ключовият момент в това развитие е появата на постнормалната наука. Пост-нормалната наука се развива като интерфейс между наука, политика и общество, science – policy – society triangle. Тази активна намеса на политиката и обществото в научната дейност поражда нови нормативни форми, организационни структури и въвежда нов политически език. Масовизацията на висшето образование и научната дейност, макдоналдизационните процеси в обществото, интеграционните процеси в науката, проектното финансиране на научната дейност, стратегиите за висше образование и научна дейност, политическите императиви като, например, устойчиво (sustainable) развитие или общество на знанието (knowledge society), са между основните белези на пост-нормалната наука.

Повечето от посочените тук явления, които са белег на съвременната наука, не са с положителен знак. Те пораждат обществени недоразумения и някои от тях не благоприятстват когнитивната функция на науката. Утилитарният подход към науката, наложен от необходимостта за защита на обществения интерес при финансирането на научната дейност в условията на масовизация на научната дейност и секнали държавни парични средства, поради преодоляването на глобалните военни заплахи, всъщност доведе до появата на проектното финансиране на научната дейност. То има положителни страни, но е и заплаха за възходящото развитие на науката, защото при него основният въпрос на науката „защо“ – двигател в нейното обогатяване, е заменен с въпроса „как“ – императив за приложност на научния резултат. Това развитие се изроди и в комбинацията „научни изследвания и иновации“. Тази комбинация поставя двата компонента в положение на равнопоставеност, а те не са равнопоставени дори по субект – научните изследвания се осъществяват от изследователите, които могат, ако имат причини за това, да предлагат и иновации, докато субект на иновациите е цялото креативно общество, което по дефиниция

сега се означава като „общество на знанието“. Впрочем въвеждането на политическия императив „общество на знанието“ е подчертано неуместно в условията на трайната загуба на интерес на младите поколения към природните науки (от които зависи просперитета на човечеството) и бързото намаляване на грамотността на населението във всички възрастови групи. Тези процеси са особено силно изразени в България.

Такива акценти в изложението на доц. Иванчева не се намират. В това изложение има и друг пропуск, който за българската научна общност е особено важен – особеностите на функциониране, администриране и изграждане на научния сектор и научната общност в тоталитарните държави, и в частност в България. Подробният анализ на тази проблематика ще помогне на българските изследователи да преодолеят старите стереотипи, без което те не би могло да овладеят правилата и стандартите на световната наука и световното научно публикуване. Големи области на българската наука все още, въпреки изминалите 25 години, са далеч от това.

Аз препоръчвам на доц. Людмила Иванчева в бъдеще да обогати своите изследвания, поставяйки примерните акценти, посочени по-горе. Прегледът на цитираната в дисертацията на Иванчева литература показва, че авторът е готов за това. Тук искам да обърна нейното внимание върху два източника, които аз намирам за особено важни: D.N. Livingstone (2003). *Putting science in its place: geographies of scientific knowledge*. Chicago: Chicago University Press и А. Кожевников (2008). *The phenomenon of Soviet science*. *Osiris*, 23, 115-135.

Ето и няколко бележки върху приложенията: „Примери за научни открития и нови технологии с голям социален ефект“ и „Някои забележителни български научни приноси“. Примерите в първата подборка са избрани случайно от популярни публични източници и те нямат характера на важни научни открития – по-скоро става дума за публична реклама на няколко приложни изследвания, от които се очаква приложение с благотворно влияние върху обществото. Второто приложение заблуждава читателя – изброените приноси на български учени – Джон Атанасов, Лъчезар Цветанов, Георги Наджаков, Димитър Чернев, Койчо Митев, Теньо Попминчев и Вал Маринов, в никакъв случай не са резултатите, с

които български учени са допринесли в усъвършенстването на парадигмите в науката. Истинските и трайни български научни приноси в световната наука са свързани с имената на Иван Странски и Ростислав Каишев (теория на кристалния растеж), Алексей Щелудко (наноразмерни колоидни системи), Дончо Костов (генетика) – самият факт, че техни публикации от 30-50-те години на XX век продължават да бъдат обект на интензивно цитиране в научната литература говори ясно за значимостта на техните научни изследвания.

Дисертацията на г-жа доц. Иванчева е изградена върху 18 собствени публикации: една книга, 9 журнални статии и 8 статии в тематични сборници. Повечето от тези литературни източници не са приети за рефериране и индексирание във вторични литературни източници – изключенията са: Стратегии на образователната и научната политика, Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP) и Философски алтернативи.

Доц. Людмила Иванчева има две статии в Bulgarian Journal of Science and Education Policy (University of Sofia). На това списание аз съм главен редактор и списанието поддържа международен борд от анонимни и независими рецензенти, чрез които се реализира простата форма на системата peer review (двама независими и анонимни експерти). Двата ръкописа на г-жа Иванчева, предложени за публикуване в BJSEP, получиха много добри оценки при рецензирането им и това е добър белег за качеството на нейното научно творчество.

SCOPUS съобщава, че г-жа Иванчева има персонален индекс на Хирш $h=1$. Една от нейните статии (с Гурова) в Science and Public Policy (2011), е цитирана 4 пъти, а статията ѝ в Journal of the American Society for Information Science and Technology (2001) е цитирана веднъж. A Harzing's Publish or Perish съобщава, че статията в Science and Public Policy е цитирана 26 пъти, от които цитатите след 2014 г. са 10 (това са цитати в Research Policy, Science & Public Policy, Higher Education Policy и др.). Следователно д-р Иванчева има и персонален индекс 10, $i-10=1$. Тези обективни наукометрични данни показват, че г-жа Иванчева има вече запазено място сред учените в областта на научната/образователната политика и управление.

Значимостта и актуалността на представения от доц. Людмила Иванчева дисертационен труд, както и добрите ѝ отправни позиции в нейното изследователско поле – научна политика и управление, ме убеждават в нейните високи качества на изследовател и анализатор на процесите и явленията в научния сектор на България. Затова с пълна убеденост предлагам на Почитаемото научно жури да вземе решение за удостояването на г-жа Людмила Иванчева с научната степен „доктор на социологичните науки“ в професионалното направление 3.1 „Социология, антропология и науки за културата“.

Ст. София, 8 ноември 2015 г.

Подпис:

(проф. д-р Борислав Тошев, дхн)